

Lietuvos filosofija Vakarų filosofijos kontekste

AUGUSTINAS DAINYS

Lietuvos edukologijos universitetas, Filosofijos katedra, T. Ševčenkos g. 31, LT-03111 Vilnius

El. paštas: audai@takas.lt

Straipsnyje nagrinėjamas Lietuvos filosofijos savitumas. Teigiama, kad geriausiai Lietuvos filosofijos savitumą nusako ištikimybės tikrovei filosofema, kad Lietuvos kaip vėluojančios modernizacijos krašto filosofijos savitumą lėmė ikimodernioji ir archajiška pasaulio patirtis. Šiandieninės Lietuvos filosofijoje vyrauja ir viena kitą veikia analitinės filosofijos, fenomenologinės filosofijos ir postmoderniosios filosofijos paradigmos. Joms visoms būdinga pripažinti anapus filosofinio proto mąstomų teiginių esančią tikrovę ir jai suteikti ontologinį statusą.

Raktažodžiai: ištikimybė tikrovei, ikimodernioji patirtis, sąmonės koreliatas

IVADAS

Šiandieniniuose Lietuvos humanitariniuose moksluose visuotinai pripažintu teiginiu yra tapęs tvirtinimas, kad Lietuva buvo vėluojančių modernizacijos procesų kraštas, kuriame archajiškas, arba ikimodernus, būvis išsilaikė daugmaž iki XIX a. galo. Lietuvos inkorporavimas į marksistinė ir komunistinė ideologija konsoliduotą Sovietų Sąjungą reiškė pagreitintą Lietuvos modernizaciją. Pasak Mariaus Povilo Šaulausko, marksistinės ideologijos įsiviešpatavimas Lietuvoje žymi šio krašto „turbomodernizaciją“ (Šaulauskas 2005: 25). Tad Lietuvoje XX a. šalia vienas kito derėjo sulėtintos ir vėluojančios bei pagreitintos modernizacijos procesai.

Remdamasis ką tik išsakytomis mintimis, norėčiau iškelti klausimą: kaip tas faktas, kad Lietuva buvo vėluojančių modernizacijos procesų kraštas, gali būti Lietuvos filosofijos privalumu integruojantis į pasaulio ir konkrečiai Vakarų bendruomenę? Šį klausimą noriu sukonkretinti kitu klausimu: ar archajiška ir ikimoderni Lietuvos praeitis ir patirtis bei tą patirtį apmąstantys ir iki filosofinių apibendrinimų pakylėjantys Lietuvos filosofai gali būti aktualūs šiandieninių Vakarų filosofijos kontroversijų ir ginčų kontekste?

Straipsnyje ginsiu tezę, kad archajiška ir ikimoderni Lietuvos praeitis suformavo Lietuvos filosofijos savitumą, kurį galima nusakyti ištikimybės tikrovei filosofema. Lietuvos filosofai neabejoja išorinio pasaulio egzistavimu. Neabejotina išorinio pasaulio duotis filosofo protui yra pamatinė Lietuvos filosofų prielaida. Šis Lietuvos filosofų savitumas, mano manymu, yra aktualus šiandienų filosofijos ginčų apie postmoderno pabaigą kontekste. Šiandieninė filosofija susidūrė su dilema: ar ir toliau, kaip tai darė postmodernistai, neigti išorinės tikrovės savaime egzistavimą ir tvirtinti, kad nieko nėra anapus teksto, ar, atvirkščiai, pripažinti anapus kalbos esančią tikrovę. Pastarąją išvalgą gina šiandienis prancūzų filosofas Quentinass Meillassoux ir jo sužadintas spekuliatyviojo realizmo judėjimas. Tad Lietuvos filosofai, gindami išorinio, anapus kalbos esančio, pasaulio realumą, įsiterpia į paskutinius spekuliatyviųjų realistų sukeltus Vakarų filosofijos debatus apie tai, ar tikrovė tėra tik filosofo sąmonės koreliatas, ar galima tikrovę mąstyti anapus jos koreliacijos sąmonei, t. y. pripažinti anapus sąmonės ir nepriklausomai nuo sąmonės esančią tikrovę?

VAKARŲ FILOSOFIJOS RAIDOS PAKOPOS

Norint atsakyti į įvade iškeltus klausimus, reikia bendrais bruožais aptarti Vakarų filosofijos raidą.

Vakarų filosofija skyla į ikimodernią, apimančią antiką ir viduramžius, modernią, prasidedančią naujaisiais amžiais, ir postmodernią, prasidedančią XX a. antroje pusėje daugiausia Prancūzijoje. Ikimoderniai filosofijai rūpėjo ontologinė problematika, o moderni filosofija atsisakė subjekto. Ikimoderni filosofija buvo orientuota į substanciją, o moderni filosofija – į subjekto sąmonę. Modernumas filosofijoje reiškia atsisąmonėjimą ir tikrovę suvokiančio subjekto sąmonę. Būti moderniam – tai tikrovę mąstyti kaip subjekto sąmonės koreliatą, kai kam nors būti reiškia būti suvokiamam subjekto. Moderniam mąstytojui visa tikrovė yra subjekto sąmonės koreliatai, ir neįmanoma mąstyti tikrovės anapus jos duotumo subjekto sąmonei (Meillassoux 2008: 5).

Skirtį tarp antikos, viduramžių ir naujųjų amžių galima nusakyti kaip skirtį tarp substancijos mąstymo ir subjekto mąstymo. Antikoje ir viduramžiais vyravo ontologinė filosofinė paradigma, kuri mąstė anapus žmogiškojo proto esančią substanciją, o naujaisiais amžiais įsivyravo sąmonės, arba mentalinė, paradigma, kurios pagrindinius principus radikaliausiai suformulavo G. Berkeley'us, sakydamas, kad „būti yra būti suvokiamam“. Po I. Kanto kritinio projekto iniciacijos filosofas, pripažįstantis objektyvią tikrovę anapus proto, buvo laikomas naiviuoju realistu, kuris nepripažįsta to fakto, kad tikrovė visų pirma yra tikrovė, duota subjekto sąmonei kaip jo sąmonės koreliatas.

Modernaus mąstytojo požiūriu, antikos ir viduramžių filosofai buvo naivūs realistai, nes jie mąstė objektyvią tikrovę, nekeldami klausimo, kaip ji duota ją mąstančiam filosofui. Vartojant I. Kanto terminą, ikimodernūs filosofai tikrovę teigė dogmatiškai, nes nekėlė klausimo apie jos duoties subjekto sąmonei galimybės sąlygą.

Modernybės metas, anot M. Heideggerio, – tai pasaulėvaizdžio metas (Heidegger 1992: 147). Prasidėjus modernybei pasaulis tapo vaizdu, o žmogiškoji būtybė – tą vaizdą mąstančiu subjektu. Tad iki modernybės tarp pasaulio ir žmoniškosios būtybės nebuvo įsiterpęs pasaulio vaizdas. Antikos ir viduramžių žmogus esinius patyrė jų tiesioginėje aplinkoje nemedijuotus pasaulio vaizdo, o nuo naujųjų amžių tarp žmoniškosios būtybės ir pasaulio įsiterpia pasaulėvaizdis.

Jei antikos ir viduramžių filosofijai buvo būdinga ontologinė paradigma, mąščiusi anapus filosofo proto esančią substanciją, o naujųjų amžių filosofijai buvo būdinga sąmonės paradigma, mąščiusi daiktų duoties subjektui, tai XX a. filosofijai būdinga lingvistinė paradigma, kuri teigia, kad tikrovės ribos sutampa su kalbos ribomis. XX a. filosofija skyla į anglakalbę analitinę kalbos filosofiją ir žemyninę filosofiją, o pastaroji savo ruožtu – į vokiečių fenomenologinę bei hermeneutinę filosofiją ir prancūzų postmoderniąją filosofiją. Visa XX a. antrosios pusės filosofija, tiek anglakalbė analitinė, tiek vokiečių fenomenologinė ir hermeneutinė, tiek ir prancūzų postmodernioji, pasižymi išskirtiniu dėmesiu kalbai, tad jai gali būti priskirtas bendras kalbos filosofijos terminas. XX a. antrosios pusės filosofija atsisakė didžiojo pasakojimo idėjos, kuriam, pavyzdžiui, atstovavo G. Hegelio dialektika, ir tikrovę mąstė kaip mažųjų pasakojimų policentrinį lauką. Tačiau XX a. antrosios pusės kalbos filosofiją galima apkaltinti save paneigiančiu savireferentiškumu: jei viskas, kas duota, yra mažieji pasakojimai, arba kalbos žaidimai, nepretenduojantys į galutinį teisingumą, tada ir šis tvirtinimas yra mažasis pasakojimas, arba kalbos žaidimas, nepretenduojantis į galutinį teisingumą.

TRYS ŠIUOLAIKINĖS LIETUVOS FILOSOFIJOS PARADIGMOS

Dabar atsižvelkime į Lietuvos filosofiją. Šiandieninėje Lietuvos filosofijoje galima išvėlgti tris pagrindines ir tarpusavyje sąveikaujančias paradigmas: 1) analitinės filosofijos, 2) fenomenologinės filosofijos ir 3) postmoderniosios filosofijos paradigmą.

Analitinės filosofijos paradigma daugiausia perimta iš XX a. Anglijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų filosofijos. Pagrindinė idėja, vienijanti analitinės filosofijos paradigmą, yra mintis, kad filosofinė analizė yra ne kas kita kaip kalbos analizė. Ši analizė savo ruožtu rodo, kad dauguma Vakarų filosofijos minčių ir problemų yra beprasmiškai teiginiai. Analitinės filosofijos paradigmai Lietuvoje atstovauja šie filosofai: Rolandas Pavilionis, Evaldas Nekrašas, Algirdas Degutis, Marius Povilas Šaulauskas, Edmundas Adomonis, Jonas Dagys, Vilius Dranseika, Vytautas Grenda ir kiti.

Fenomenologinės filosofijos paradigma daugiausia perimta iš Vokietijos filosofijos ir jos sekėjų prancūzų filosofų. Pagrindinė idėja, vienijanti fenomenologinės filosofijos paradigmą, yra mintis, kad filosofija turi aprašinėti filosofo sąmonei duotus fenomenus, kurių prigimtis gali skirtis, bet fenomenologinei filosofijai bendra tai, kad ji yra sąmonės duocčių mokslas. Šiai paradigmai Lietuvoje atstovauja Arvydas Šliogeris, Algis Mickūnas, Tomas Sodeika, Arūnas Sverdiolas, Rita Šerpytytė, Dalius Jonkus, Tomas Kačerauskas, Mintautas Gutauskas, Danutė Bacevičiūtė ir kiti.

Postmoderniosios filosofijos paradigma daugiausia perimta iš Prancūzijos filosofų. Pagrindinė idėja, vienijanti postmoderniosios filosofijos paradigmą, yra kritinė nuostata Vakarų metafizikos ir jos skirčių atžvilgiu. Postmoderni filosofija siekia dekonstruoti pagrindines Vakarų filosofijos skirtis ir apversti jų hierarchiją, taip išlaisvindama šių skirčių represuotas socialines, tautines, seksualines mažumas ir kitas tradicinės Vakarų metafizikos stigmatizuotas grupes. Šiai paradigmai atstovauja Jūratė Baranova-Rubavičienė, Vytautas Rubavičius, Audronė Žukauskaitė, Nerijus Milerius, Nijolė Keršytė, Laura Junutytė ir kiti.

Nors kiekvienos iš šių paradigmų konceptuali schema yra perimta iš svetimų filosofijos tradicijų, tačiau Lietuvos filosofai, mąstantys vienos konkrečios minėtos paradigmos ribose, ją praturtina specifiniu Lietuvos filosofijai būdingu argumentavimo būdu, kurį galima nusakyti kaip ištikimybę tikrovei. Ištikimybė tikrovei yra: 1) filosofo angažavimasis anapus filosofinio proto mąstomų teiginių esančios tikrovės atžvilgiu ir 2) ontologinio statuso suteikimas anapus filosofuojančio proto mąstomų teiginių esančiai tikrovei. A. Šliogeris mąsto gamtos daiktus, o A. Sverdiolas – kultūros daiktus ir vengia užsidarymo sąmonės vaizdinių srityje, kuris nukreipia ne į aktualumo, bet į virtualumo sritį. Lietuvos filosofų mąstymas yra orientuotas į anapus subjekto proto esantį esinį: a) gamtos esinį (A. Šliogeris); b) kultūros esinį (A. Sverdiolas); c) kitą žmogišką būtybę (T. Sodeika ir M. Gutauskas); d) autentišką moters buvimą (A. Žukauskaitė); e) anapus tekstinę intrigą su teksto autoriais (J. Baranova).

IŠTIKIMYBĖ TIKROVEI KAIP PAMATINIS LIETUVOS FILOSOFIJOS ORIENTYRAS

Lietuvos filosofija atitinka ikikantinę ir ikikritinę Vakarų filosofiją, kuriai tikrovė dar nebuvo tapusi filosofinio proto koreliatu, nes Lietuvos filosofija orientuojasi į anapus filosofinio proto esančią tikrovę. Tad Lietuvos filosofijai būdingas stiprus polinkis į ontologinį mąstymą ir atsisakymas abejoti anapus filosofinio proto esančių daiktų savaiminiu egzistavimu. Lietuvos filosofija atitinka ontologinę filosofinio mąstymo paradigmą, kuri Vakarų filosofijoje vyravo iki naujųjų amžių ir apėmė antiką bei viduramžius. Lietuvos filosofai mąsto taip, tarytum Vakarų filosofijoje nebūtų įvykusi I. Kanto Koperniko revoliucija, kuri įtvirtino tai, kad ne filosofuojantis protas derinasi prie daiktų, bet daiktai prie filosofuojančio proto.

Visi didieji Lietuvos ar lietuvių kilmės filosofai, ar tai būtų A. Šliogeris, ar A. Mickūnas, ar A. Lingis, ar V. Vyčinas, neabejoja pasaulio realumu. Išorinio pasaulio realumas yra neabejotina Lietuvos filosofų prielaida. Jie filosofuoja ne kaip subjektai, esantys priešais pasaulį ir nuo pasaulio atskirti neįveikiamo plyšio, bet kaip žmoniškosios būtybės, giliai suleidusios šaknis į pasaulį, kurių protu cirkuliuoja pasaulio syvai. Lietuvių filosofų sielų nepasiekė I. Kanto paskelbtas Vakarų filosofijos skandalas, kad išorinio pasaulio realumas vis dar neįrodytas. Kai mąstant remiamasi moderniosios filosofijos prielaidomis, išorinio pasaulio realumo įrodyti ir neįmanoma, nes pradėjus nuo autonomiško subjekto mąstymo fakto, visada atsiranda teigiamas plyšys tarp mąstančio subjekto ir tikrovės. Ir šį plyšį galima įveikti tik pakeitus filosofijos prielaidas. Lietuvos filosofijos prielaida yra ne tokia kaip I. Kanto ir visų naujųjų amžių mąstytojų: *aš mąstau*, bet greičiau atitinkanti ikisokratinės filosofijos prigimtį: *aš esu pasaulyje* arba net: *aš esu išisaknijęs į pasaulį*. Lietuvių filosofai pradeda nuo pasaulio kaip didesnės visumos už juos ir mąstydami stengiasi rasti vietą pasaulio tvarkoje. Jie savęs nesupriešina su pasauliu, kaip tai darė naujųjų amžių filosofai, bet siekia išisaknyti į pasaulį. Lietuvos filosofas neabejoja prieš jį esančio medžio realumu, bet siekia atsiduoti medžio potyriui. Medį jis suvokia ne kaip priešpriešos objektą, kaip tai būdinga naujųjų amžių filosofijai, bet kaip tikrovės apreiškimą. Kaip tik dėl šios aplinkybės Lietuvos filosofijos dvasią geriausiai išreiškia fenomenologinės paradigmos ribose mąstantys filosofai. Jie labiausiai yra orientuoti į tikrovės duočių apmąstymą. Didžiausias ir originaliausias fenomenologinės paradigmos atstovas A. Šliogeris savo knygoje pateikė ne tik spalvingų tikrovės fenomenologinių aprašymų, bet net pradėjo fotografuoti tikrovę, taip priartėdamas prie bekalbių daiktų fiksavimo nuotraukose.

Tai, kad lietuviai buvo paskutiniai Europos pagonys ir vėliausiai Europoje priėmė krikštą, nulėmė Lietuvos filosofijos veidą. Lietuvos filosofija orientuota į artumą gamtai ir ją apmąsto. Lietuvos filosofams, kaip ir lietuvių protėviams pagonims, gamta yra labai artima ir gimininga stichija. Ryškiausiai tai liudija A. Šliogerio ir antros kartos Amerikos lietuvio A. Lingio knygos ir fotografijų albumai. Šį artumą gamtai išsaugojo ta aplinkybė, kad Lietuva buvo vėluojančių modernizacijos procesų kraštas, kuriame archajiškas ir ikimodernus buvimas išsilaikė iki XIX a. galo. Kaip tik dėl to Lietuvos filosofija yra artima ikimoderniai Vakarų filosofijai, kurios filosofai buvo išisakniję į pasaulį. Artimiausias archajiškam Lietuvos patyrimui yra ikisokratikų graikų filosofų mąstymas.

POSTMODERNO PABAIGA, SPEKULIATYVUSIS REALIZMAS IR LIETUVOS FILOSOFIJA

XXI a. pirmajame dešimtmetyje Vakarų filosofijoje prasidėjo spekuliatyviojo realizmo judėjimas, kurį inicijavo Quentino Meillassoux knyga *Po baigtinumo*. Prancūzų kalba ji pasirodė 2006 m., o į anglų kalbą buvo išversta 2008 metais. Iš karto po šios knygos pasirodymo susibūrė jaunų filosofų būrelis, siekiantis mąstyti objektyvią tikrovę, esančią anapus ją suvokiančio subjekto sąmonės ir egzistuojančią nepriklausomai nuo jos suvokimo būdo. Lemtinga tai, kad vienas iš spekuliatyviojo realizmo lyderių Grahamas Harmanas magistro darbą apsigynė vadovaujamas A. Lingio ir apie A. Lingį yra parašęs straipsnį.

Spekuliatyviojo realizmo judėjimas atmeta postmoderniosios tikrovės prielaidas apie kalbinę tikrovės prigimtį ir negalimybę išeiti anapus teksto ir kalbos. Šio judėjimo vienijami mąstytojai siekia mąstyti tikrovę anapus jos koreliacijos mąstančiojo subjekto sąmonei. Jie siekia mąstyti tikrovę anapus ją suvokiančiojo žmogaus arba, kitaip sakant, nežmogišką tikrovę.

Tokia spekuliatyviųjų realistų orientacija atitinka pagrindinius šiandieninės epochos rūpesčius. Dabartinis pasaulis atsідūrė ant ekologinės katastrofos slenksčio, todėl filosofai nebėgali neigti objektyvios tikrovės egzistavimo ir užsidaryti virtualioje realybėje. Pagrindinis

šiandieninio pasaulio rūpestis yra būtinybė išmokti matyti ir globoti tikrovę, esančią anapus žmogaus. Jei tai nebus padaryta ir išmokta, žmogui gresia išnykimas.

Spekulytyviųjų realistų orientacija į tikrovę anapus žmogaus ir į objektus anapus sąmonės atitinka pamatinę Lietuvos filosofijos orientaciją. Tad Lietuvos ikimoderni ir archajiška patirtis, pakylėta iki filosofinių apibendrinimų ir įgavusi daiktų metafizikos pavidalą, atliepia spekuliatyviųjų realistų siekius. Iš to galima daryti išvadą, kad ikimoderni ir archajiška Lietuvos žmonių patirtis ir ją apibendrinanti Lietuvos filosofija yra aktuali šiandienų Vakarų filosofijos ginčų aki-vaizdoje. Lietuvos filosofija, būdama orientuota į tikrovę anapus filosofinio proto, darosi aktuali postmoderniosios filosofijos pabaigos ir naujų mąstymo galimybių paieškos aplinkybėmis.

TIKROVĖS AISTRA: J. BARANOVA GERIA KAVĄ SU J. DERRIDA

J. Baranovos filosofinę orientaciją galima apibūdinti kaip judėjimą nuo I. Kanto link J. Derrida. Filosofė dekonstruoja I. Kanto pastangą patyrimo įvairovę apimti vienu universaliu standartu ir juda link J. Derrida atverto prasmų pliuralistinio horizonto, kuriame atidengiamas kiekvienos prasmės unikalumas ir nepakartojamumas. J. Baranovai dekonstrukcija visų pirma reiškia bendrybių, slepiančių unikalų prasmę, šalinimą ir išimamumą į nepakartojamas atskirības. Dekonstrukcija J. Baranovai tampa tikrovės aistrą įvykdančiu mąstymo ir buvimo būdu, leidžiančiu dalyvauti iš unikalų ir nepakartojamų atskirības sudarytoje tikrovėje. Kad ir kaip būtų paradoksalu, J. Derrida sekėjai J. Baranovai tekstų skaitymas perauga į tikrovės aistrą arba tikrovės aistra perauga į tekstų skaitymą. Pavyzdžiui, J. L. Borgeso tekstų visatos studijos skatina ją smeltis į jo gyvenimo tikrovę: nuvykusi į Argentiną filosofė siekia aplankyti ir apmąstyti J. L. Borgeso namą ir dalyvauti jo gyvenimą menančioje tikrovėje. J. Baranova neužsidaro tekstų visatoje. Rašytinių ir vizualių tekstų skaitymo intriga perauga į siekį dalyvauti šiuos tekstus sukūrusių autorių gyvenimo tikrovėje. Nuvykusi į Briuselį filosofė aplanko dailininko R. Magritte'o butą-muziejų; bandydama įminti jo paveikslų mįslės siekia dalyvauti dailininko tikrovėje: aplanko bažnyčią, kurioje dailininkas tuokėsi, ir ten išklauso mišias, medituoja jo gyvenimo vietas.

Ši straipsnį norėčiau užbaigti J. Baranovos esė „Kavos gėrimas su Jacques'u Derrida“ (Baranova 2009a: 145–152) aptarimu. Šis esė, mano manymu, yra svarbus tuos, kad liudija Lietuvos filosofams būdingą santykį su tikrove. Nors J. Derrida filosofija skelbia, kad visa tikrovė yra vienas didžiulis tekstas ir negalima išeiti anapus jo, nes nėra išorinio teksto, tačiau J. Baranova tapo jo tekstų tyrėja būtent dėl santykio su anapus teksto atsivėrusiu J. Derrida veidu, kurį ji išvydo 1992-ųjų pavasarį per pertrauką tarp paskaitų užėjusi į Centrinės Europos universiteto Prahėje studentų kavinę. Ši susitikimą su J. Derrida veidu norėčiau pavadinti autoriaus – įvykiu – anapus – teksto. Jis kuria tolesnę intrigą su autoriaus tekstų visata. J. Baranova taip aprašo susitikimą su J. Derrida veidu: „suvokiau, kas jis yra, veikiau intuityviai. Gal net per kelias minutes“ (Baranova 2009a: 147). Tad J. Baranova, išvydusi J. Derrida veidą, intuityviai suvokė jo kaip autoriaus esmę. Visi tolesni J. Baranovos atlikti J. Derrida tekstų tyrimai buvo šios pirminės autoriaus – įvykiu – anapus – teksto intuitycijos plėtojimai. J. Derrida tekstų esmė J. Baranovai atsivėrė pažvelgus į jo veidą. Apie ryšį su J. Derrida tekstais iki autoriaus – įvykiu – anapus – teksto J. Baranova rašo: „buvau mačiusi jo knygų universiteto bibliotekoje, bandžiau skaityti – pasirodė sunkios“ (Baranova 2009: 147).

Ši J. Derrida veido intuitycija, atvėrusi filosofei jo kaip autoriaus esmę, liudija Lietuvos filosofijai būdingą ištikimybę tikrovei. J. Baranovos postmodernizmas, apmąstantis teksto prasmų policentrinį lauką, smelkiasi į tikrovę arba, atvirkščiai, yra provokuojamas tikrovės. Kai J. Baranova postmoderniu būdu skaito tekstą, išlaisvindama jo prasmų įvairovės žaismą, ji visada jaučia anapus teksto esančią autoriaus esatį. Ši autoriaus esatis anapus teksto

J. Baranovai tiek pat svarbi, kiek skaitomas tekstas. Teksto skaitymu smelkiamasi į autoriaus esatį anapus teksto arba autoriaus esatis anapus teksto skatina smelktis į jo tekstų visatą. Tai išskirtinai lietuviškas santykio su tekstu būdas.

IŠVADOS

1. Lietuvos filosofijos specifikai buvo reikšminga archajiška ir ikimoderni Lietuvos praeitis, nulėmusi šio krašto filosofų mąstymą, panašų į ikimodernų antikos ir viduramžių filosofų mąstymą. Lietuvos filosofai, kaip ir antikos bei viduramžių ikimodernūs mąstytojai, siekia mąstyti anapus filosofų proto esančią substanciją. Lietuvos filosofija yra artima ikimoderniai Vakarų filosofijai.

2. Lietuva buvo vėluojančių modernizacijos procesų kraštas. Šis faktas nulėmė, kad Lietuvos filosofijos specifikos nepalietė moderniosios filosofijos siekis tikrovę mąstyti kaip filosofo sąmonės koreliatą, kai realu yra tik tai, kas duota filosofo sąmonei. Lietuvos filosofai pripažįsta tikrovę, esančią anapus filosofo proto, ir nepripažįsta G. Berkeley'aus teiginio, kad „būti yra būti suvokiamam“.

3. Lietuvos filosofų nepalietė I. Kanto paskelbtas Vakarų filosofijos skandalas, kad išorinio pasaulio realumas yra neįrodytas. Lietuvos filosofai savęs nesupriešino su pasauliu, kaip kad R. Descartes'as, I. Kantas ir kiti naujųjų amžių mąstytojai. Naujųjų amžių mąstytojų pamatinė prielaida buvo *aš mąstau*, o Lietuvos filosofų pamatinė prielaida yra *aš esu pasaulyje* arba *aš esu įsiskaknijęs į pasaulį*. Šiuo požiūriu Lietuvos filosofų galvojimas yra artimas Graikiškosios filosofų ikisokratikų, kurie alsavo kosmoso stichijomis, mąstymui.

4. Lietuvos filosofai gali būti apkaltinti „naiviuoju realizmu“, nes instinktyviai pripažįsta anapus filosofo proto esantį išorinį pasaulį. Tačiau toks Lietuvos filosofų „naivusis realizmas“ XXI a. iššūkių akivaizdoje yra veikiau privalumas nei trūkumas. Šiandieniniam pasauliui gresia ekologinė katastrofa, todėl filosofija, nepripažįstanti išorinio pasaulio realumo ir nugrimzdusi į imanenciją ir virtualumą, negrižtamai yra pasenusi. Atvirksčiai, Lietuvos filosofija, kuri neabejoja išoriniu pasauliu, yra pasirengusi priimti ir spręsti pagrindinį XXI a. iššūkį – ekologinės katastrofos gresmę.

Gauta 2012 02 20

Priimta 2012 02 27

Literatūra

1. Baranova, J. 2000. „Lithuanian philosophy: the search for authenticity“, in *Lithuanian Philosophy: Persons and Ideas*, ed. J. Baranova. Washington: The Council for Research in Values and Philosophy.
2. Baranova, J. 2004. *XX amžiaus moralės filosofija: pokalbis su Kantu*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
3. Baranova, J. 2005a. „About what do contemporary Lithuanian philosophers philosophize?“, in *Contemporary Philosophical Discourse in Lithuania*, ed. J. Baranova. Washington: The Council for Research in Values and Philosophy.
4. Baranova, J. 2005b. *Meditacijos: tekstai ir vaizdai*. Vilnius: Tyto alba.
5. Baranova, J. 2009a. *Baimė nuskęsti*. Vilnius: Apostrofa.
6. Baranova, J. 2009b. „Nietzsche, postmodernism and the phenom of Arvydas Šliogeris in contemporary Lithuanian philosophy“. Prieiga per internetą: <http://cat.inist.fr/?aModele=afficheN&cpsid=21053059> (žiūrėta 2012 01 7).
7. Dainys, A. 2010. „Ištikimybė esąčiai kaip pamatinis Lietuvos filosofijos orientyras“, *Problemos* 78: 83–92.
8. Dagys, J.; Nekrašas, E. 2010. „Analitinė kalbos ir mokslo filosofija Lietuvoje“, *Problemos* 78: 43–51.
9. Degutis, A. 2007. *Kalba, pažinimas ir veiksmas*. Vilnius: Versus aureus.
10. Gutauskas, M. 2010. *Dialogo erdvė. Fenomenologinis požiūris*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
11. Grenda, V. 2009. „Devynių kontrafaktinių priežastingumo teorijų palyginimas pasitelkiant septynis pavyzdžius“, *Problemos* 76: 134–149.

12. Harman, G. 2011. *The Quadruple Object*. London: Zero Books.
13. Heidegger, M. 1992. „Pasaulėvaizdžio metas“, iš *Rinktiniai raštai*, iš vok. k. vertė A. Šliogeris. Vilnius: Mintis, 136–167.
14. Jonkus, D. 2009. *Patirtis ir refleksija: fenomenologinės filosofijos akiračiai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
15. Junutytė, L. 2010. „Gilles’is Deleuze’as: filosofijos samprata“, *Problemos* 77: 28–38.
16. Kačerauskas, T. 2008. *Tikrovė ir kūryba. Kultūros fenomenologijos metmenys*. Vilnius: Technika.
17. Lingis, A. 1997. *Nieko bendra neturinčių bendrija*. Vilnius: Baltos lankos.
18. Mažeikis, G. 2005. *Filosofinės antropologijos pragmatika ir analitika*. Šiauliai: Saulės delta.
19. Meillassoux, Q. 2008. *After Finitude. An Essay on the Necessity of Contingency*. London and New York: Continuum.
20. Mickūnas, A. 2010. *Summa Erotica*. Vilnius: Apostrofa.
21. Milerius, N. 2000. „Labirintas: matyti versus numatyti“, *Problemos* 57: 58–65.
22. Nekrašas, E. 2010. *Pozityvus protas. Jo raida ir įtaka modernybei ir postmodernybei*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
23. Pavilionis, R. 2005. *Prasmė ir tapatumas, arba Kelionė į save*. Vilnius: Lietuvos mokslas.
24. Rubavičius, V. 2010. *Postmodernusis kapitalizmas*. Kaunas: Kitos knygos.
25. Sodeika, T. 2010. *Filosofija ir tekstas*. Kaunas: Technologija.
26. Sverdiolas, A. *Steigtis ir sauga*. Vilnius: Baltos lankos.
27. Sverdiolas, A. 2007. *Kultūros filosofija*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla.
28. Šaulauskas, M. P. 1998a. „Lietuva iki ir po 1990-ųjų: apie modernizaciją ir galvojimo būdą“, *Problemos* 53: 5–24.
29. Šaulauskas, M. P. 2005. *Moderniosios epistemologijos virsmas ir socialumo diskurso metodologija*. Habilitacijos procedūrai teikiamų mokslo darbų apžvalga. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
30. Šerpytytė, R. 2007. *Nihilizmas ir Vakarų filosofija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
31. Šliogeris, A. 1988. *Daiktas ir menas*. Vilnius: Mintis.
32. Šliogeris, A. 1992. *Sietuvos*. Vilnius: Mintis.
33. Šliogeris, A. 2005 a. *Niekis ir esmas*. I tomas. Vilnius: Apostrofa.
34. Šliogeris, A. 2005 b. *Niekis ir esmas*. II tomas. Vilnius: Apostrofa.
35. Šliogeris, A. 2008. „Filosofijos sugrįžimas“, *Filosofijos likimas*. Vilnius: Baltos lankos.
36. Šliogeris, A. 2009. *Melancholijos archipelagai*. Vilnius: Apostrofa.
37. Žukauskaitė, A. 2001. *Anapus signifikanto principo: dekonstrukcija, psichoanalizė, ideologijos kritika*. Vilnius: Aidai.
38. Žukauskaitė, A. 2005. *Anamorfozės: nepaminėtos filosofijos problemos*. Vilnius: Versus aureus.

AUGUSTINAS DAINYS

Lithuanian philosophy in the context of Western philosophy

Summary

The article analyses the peculiarities of the Lithuanian philosophy. It is argued that the philosopheme of fidelity to reality best describes the identity of the Lithuanian philosophy. It is also maintained that the peculiarity of the philosophy of Lithuania as a country with delayed modernization was determined by the pre-modern and archaic world experience. Contemporary Lithuanian philosophy is dominated by the philosophical paradigms of analytic, phenomenological and postmodern philosophies that affect each other. They all inherently recognize the existing reality beyond the statements of philosophical thinking, giving to reality an ontological status.

Key words: fidelity to reality, pre-modern experience, correlate of consciousness